

Vijftig jaar Vijftig

De Vijftigers hebben een tijd lang de literaire dienst uitgemaakt. Maar wie nu probeert te definiëren wat en wie dat precies zijn, de Vijftigers, stuit op een probleem.

DOOR RON ELSHOUT

Het is om en nabij vijftig jaar geleden dat de Vijftigers zich begonnen te roeren in de Nederlandse literatuur en uitgeverij De Bezige Bij viert dit gouden jubileum met twee uitgaven. Eén van de tijdschriften waarmee de Vijftigers destijds hun weg door de literatuur en de maatschappij baanden, het door Remco Campert en H.R. Kousbroek geëntameerde Braak, verscheen in een facsimile-uitgave. Daarnaast is er nu een herdruk van de bloemlezing 'Vijf 5 tigers', aangevuld met een cd.

De uitgave van het tijdschrift is een gebeurtenis, want bijna niemand heeft ooit alle zeven indertijd verschenen nummers bij elkaar gezien, terwijl Braak in alle literatuurgeschiedenissen die zich met de naoorlogse literatuur bezig houden een belangrijke rol speelt.

Mede daardoor is aan het tijdschrift in de loop der tijd een welhaast mythische allure gaan kleven die door de hedendaagse lezer nu op zijn merites bekeken kan worden.

Klimaat

Hans Renders begint de uitgave met een cultuurhistorische studie waarin hij het culturele klimaat van de periode na de oorlog beschrijft. Het is een wel zeer minutieuze studie van allerlei grote en kleine gebeurtenissen die met elkaar uiteindelijk de ontwikkeling van de Vijftigers mogelijk hebben gemaakt.

Hij beschrijft de positie van Braak tegen de achtergrond van allerlei nu al lang vergeten tijdschriftjes, maar

ook ten opzichte van Reflex, Cobra en het door Simon Vinkenoog vanuit Parijs naar Nederland gestuurde tijdschrift Blurb.

Uit zijn inleiding blijkt tevens hoe 'de kleine revolutie' die de redacteu-

ren van Braak voor ogen stond niet alleen gericht was tegen het toenmalige literaire klimaat, waarin schrijvers zich weer volop stortten op het beschrijven van het klein (on)geluk, maar dat de invloed tevens van politieke aard is geweest. Het 'jongmens dat zich Lucebert noemde' kwam dat op politieke afwijzing te staan, voormalig journalist bij De Waarheid.

Gerrit Kouwenaar werd daardoor verdacht van communistische sympathieën en medewerker Bab Westerveld werd door de binnenlandse veiligheidsdienst behoorlijk lastig gevallen. Dit is nu te begrijpen doordat Renders ook de naoorlogse politieke situatie schetst.

Men leefde in de nasleep van de Tweede Wereldoorlog, was agressor in Indonesië - al werd dat door menigeen natuurlijk niet zo gezien - en voelde al de kille wind van de naderende Koude Oorlog. Het in Reflex gepubliceerde gedicht van Lucebert 'minnebrief aan onze gemartelde bruid indonesia' is alleen te lezen, laat staan te begrijpen, tegen deze achtergrond.

Getypte

Wie vervolgens het voor een groot deel in ouderwetse typemachineletter uitgetikte en van met de hand getekende illustraties voorziene tijds-

chrift doorleest, zal moeite moeten doen om zich het effect van het blad voor de geest te halen. Eerder zal men, Nescio indachtig, tijdens het bladeren regelmatig verzuchten: 'Jongens waren het ...'

Hoe is het mogelijk dat van een dergelijke schoolkrantachtige uitgave, die verscheen in een oplage van honderd stuks en waarvan uiteindelijk slechts zeven afleveringen verschenen zijn, zo'n krachtige werking uitgegaan is?

Het meest waarschljnlijke antwoord is dat deze inwerking niet uitsluitend aan Braak te danken is, maar aan een samenloop van omstandigheden. De naoorlogse sfeer in zowel de maatschappij als de literatuur vroeg blijkbaar om een weerwoord.

Braak voer mee in een stroom van gelijkgestemde tijdschriften en initiatieven (zoals de Cobrabeweging) en de reacties die deze opriepen waren veelal hevig.

Parken

Op het terrein van de literatuur wensten de redacteurs van Braak, vanaf nummer drie versterkt met Bert Schierbeek en de zeer aanwezige Lucebert, dat er 'niet meer vaag

in parken of woestijnen gelopen' zou worden en dat de vlucht in de droom aan de dijk gezet zou worden.

Al in de eerste aflevering legt Remco Campert venijnig de zweep over het werk van de romantische dichter W.J. van der Molen, die zich deed kennen 'als een loodzware humorloze Hollandse dominee'. Men wenste zich te 'danciëren van de Hoekstra's, Hoorniks en Bouhuisen' en vond dat in de verandering van de naoorlogse poëzie Lucebert en Kouwenaar overtuigend waren voorgegaan.

De geschiedenis heeft de schrijver van deze 'redactionele aantekeningen' gelijk gegeven: dichters als Campert, Kouwenaar en Lucebert zijn tot de canon van de Nederlandse literatuur gaan behoren en van W.J. van der Molen verscheen in 1986 een bloemlezing met de verbiterde titel: 'Over het hoofd gezien'. Weet iemand nog dat hij in 1956 de Van der Hoogtprijs kreeg voor 'De onderkant van het licht'?

Wordt hij in een literatuurgeschiedenis genoemd? Wat bleef er over

van de reputatie van de dichter van het klein geluk Bertus Aafjes, nadat hij het gewaagd had zich tegen de poëzie van Lucebert te keren?

De Vijftigers hebben een tijd lang de literaire dienst uitgemaakt. Maar wie nu probeert te definiëren wat en wie dat precies zijn, de Vijftigers, stuit

op een probleem. In het algemeen lukt dat nog wel, zoals Gerrit Kouwenaar bewees in zijn inleiding bij 'Vijf 5 tigers': dat is 'de experimentele poëzie. Men verstaat daar een zeer bepaald poëtisch verschijnsel onder, de poëzie van een zeer bepaalde groep jonge dichters'.

Voorgeschiedenis

Kouwenaar schreef in zijn inleiding terecht dat deze experimentelen in

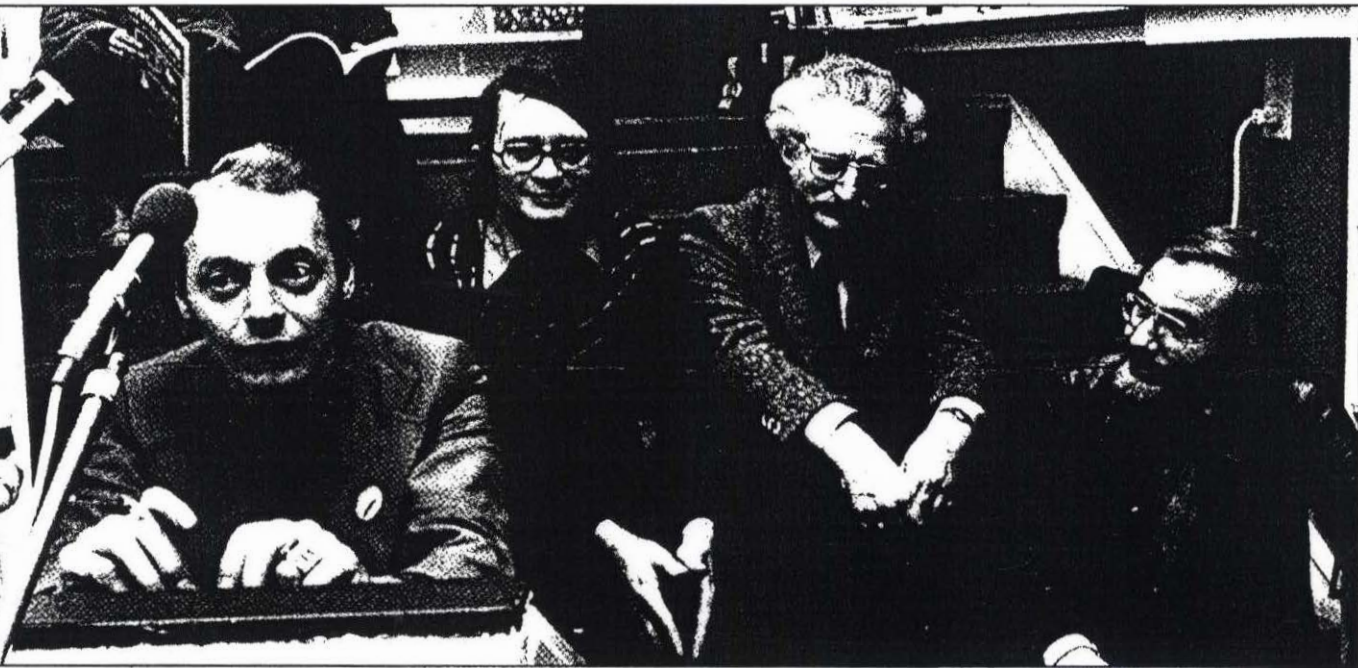
Nederland geen voorgeschiedenis hadden, die in de traditie wortelde. Daarvoor moest men over de grens kijken, naar dichters als Michaux, Eluard, Artaud en Van Ostaijen. Maar uit de inleiding bij 'Vijf 5 tigers' blijkt ook heel duidelijk dat 'de Vijftigers' niet of nauwelijks onder één noemer te vangen zijn.

Het is veelzeggend dat het aantal Vijftigers in Simon Vinkenoogs bloemlezing 'Atonaal', die in 1951 gepubliceerd werd, verschilde van de vijf in deze verzameling én van zijn eigen derde druk. Zo bepaald en homogeen was die 'groep' dus in werkelijkheid niet.

'Vijf 5 tigers' was in 1955 zo'n beetje het laatste gemeenschappelijke wapenfeit, daarna gingen de dichters definitief hun eigen weg. Wie Braak en de bloemlezing opnieuw leest, ziet al de enorme verschillen in toon en beseft dat het verzet tegen de naoorlogse literaire opvattingen en tegen het sociaal-politieke klimaat de bindende factor geweest moet zijn voor dichters met overigens ver uiteenlopende opvattingen over het dichten.

'VIJF 5 TIGERS'; bloemlezing uit het werk van Remco Campert, Jan Elburg, Gerrit Kouwenaar, Lucebert, Bert Schierbeek. Inleiding: Gerrit Kouwenaar. Nawoord: Hans Renders. Uitgever: De Bezige Bij. Prijs: f 49,90

HANS RENDERS: 'Een kleine mooie revolutie tussen Cobra en Atonaal - Braak'. Met een facsimile-uitgave van het tijdschrift. Uitgever: De Bezige Bij. Prijs: f 59,90

Wijftigers begin jaren zeventig V.l.n.r. .Simon Vinkenoog, Remco Campert, Maurits Mok (outsider in dit verband) en Jan Elburg.